

Bukott angyalok

Ha az elbeszélő sejtette volna, hogy Párizsban találkozik Lőrincel, és a rue de Bac-on Istenről fognak eszmét cserélni, ezt amolyan abszurdnak volna fogta fel, mert húsz évvel ezelőtt Pozsonyban voltak röghöz kötve, mindenfelé tombolt a kommunizmus, és az Isten hiánya sem tűnt akkora űrnek, hogy foglalkozzanak vele. A kommunizmus létforma, mondta Lőrinc, a tehetségtelenek létformája, és a tehetségtelenek diktálnak, a tehetséges pedig hazudik, hogy ne kerüljön börtönbe. Igaz, ez örökkévalónak tűnt fel a számukra – már persze a leélt hetven-nyolcvan esztendő is beleszámítva, ha, mondjuk, szerencsájuk lesz, és hetven-nyolcvan évig élni fognak. Párizsról és a rue de Bac-ról még álmukban sem gondoltak, illetve csak az álmukban, mert a valóság tökéletesen mást mutatott. Hát most itt van! Isten létéről vagy nem létéről beszélnek, és ez a léte vagy a nem-léte olyan alagút, amelynek nincsen vége, amelyben sötét van, és az embernek azon múlik az élete, hogy hozzászokik-e ehhez a sötétséghez. A rue de Bac-on, bor mellett, éjfél körül, mikor a rablók elindulnak zsákmányt szerezni az elnéptelenedett utcákon, nos, Istenről beszélni perverz gondolat volt. Olyan perverz, mint amikor először ment pornófilmre Lőrinc. Ugyanakkor ironikusan megjegyezte, hogy Tocsek, Anti, sőt a felesége is elveszett emberek volnának Isten nélkül, holott egyik sem esküszik rá, hogy Isten, ha van is, kizárólag velük törődne.

Anti a legbonyolultabb eset mindőjük közül. Kisgyerekkorában elkapta az anyai „láz”, vagyis éppen úgy, mint az anyja, hitt Istenben, a mennyországban és a pokolban, hol csúf ördögök melegítik a katlanba a vizet, hogy aztán örökké való főjön az elkárhozott, mert úgy kell neki. Ez nagyjából az anyja első pszichiátriai kezeléséig tartott. Akkor már elég nagy volt, de nem annyira nagy, hogy önállóan megalapozza az életét. Az apjához került volna, de az apja éppen az „eszmével” volt elfoglalva, úgyhogy a nagyszülei vállalták a kamasz nevelését. Az anyja második pszichiátriai kezelésén fellázadt, megtagadta Istent és az egész mennyországot és poklot. Istentagadó lett, és ez körülbelül harmincéves koráig tartott. Akkor viszont váratlan dolog történt. Nem volt látomása, viszont az öngyilkosság elég intenzíven foglalkoztatta. Egy ilyen alkalommal, melyben a kötél vagy a pisztoly előnyeit és hátrányait vizsgálgatta, eszébe jutottak az irracionális számok. Elvégre matematikus volt, vagy mi a csuda!

Életében számtalan esetben volt szerepe az irracionális számoknak, de sosem jutott eszébe az irracionális számokat összekeverni Istennel.

Nos, leesett a tantusz. Ha léteznek irracionális számok, úgy Isten is létezhet, csak láthatatlan. A négyzetgyök mínusz egy átvezet olyan világba, amely Isten létét is bizonyíthatja. Ettől a pillanattól fogva soha többé nem jutott eszébe öngyilkossággal foglalkozni. A négyzetgyök mínusz egy megoldotta a nagy kérdést.

De az Isten százszor bonyolultabb volt, mint gyerekkorában hitte.

Nem volt szakállas öregúr, sem villámló Zeusz, apró ördögök nem settenkedtek az alvilágban, mert nem is volt alvilág. A fejlődés útja volt, vagy minek nevezze. A fejlődés Isten felé halad, a gondolkodás pedig az iránytű, amely felé a haladásnak mennie kell. De a téves gondolkodás? Mert a téves gondolkodás is lehetséges. Na jó, mondta Anti. Ha százszor is láttam irracionális számot, és nem jutott Isten az eszembe, mért százegyedszer? Valahogy oda jutottam, hogy titokban Istent keressem? Tulajdonképpen az ajtón kidobott Isten az ablakon át visszatért? Aztán eljutott arra a következtetésre, hogy a matematika felsőfokon az Istennel határos, a matematika felsőfokon az Istenbe megy át. Ez elég bonyolult dolog volt, de nem volt kizárva. Hiszen a világot úgy is lehet felfogni mint matematikai egységet.

Verával jóval egyszerűbb volt az eset. Az anyjának nem volt befolyása Verára, illetve másféleképpen volt. Verának az Istenről való fogalma a jó és a rossz fogalmával esett egybe, vagyis az Anti matematikai és absztrakt fogalmát lehozta a földre, ha szabad így mondania Lőrincnek. Nem kívülállt, mint Antinál, hanem benne volt, Verában volt. Az apját, Tocseket, egészen másképp kezelte, mint Anti és a fokozatosan bigottá váló anyja. Igaz, Tocsek is másként viszonyult Verához, mint Antihoz. Antit is, természetesen, a gyerekének tartotta, de túlságosan emlékeztetett – bocsásd meg, hogy ilyenekkel hozakodom elő – Nagy Péter, orosz cár fiára, aki, mint mondani szokás, eleinte vallásos örült volt, majd istentagadó (ez már nem a Nagy Péter fia volt), legvégül egy misztikus, aki totálisan szembeállt vele, az apjával, mintha nem is az ő fia lett volna. Az anyja lelke van benne, mondogatta Tocsek, az anyja, enyhén szólva, örült lelke, aki kinyilatkoztatásoktól várja minden probléma megoldását. Ezért is nem nőült meg. A nők, miután belelátak Anti pszichéjének eltorzult voltára, elmenekültek előle. Lőrinc szerint nem teljesen volt igaza, de hát kinek van teljesen igaza? Még nekem sem, vallotta be Lőrinc önkritikusan. „Minden ember csak homályosan lát, a keze idegesen matat a félig-világos félig sötétben” – mondta. Szóval Vera és Tocsek bizalmasabb viszonyt ápoltak, mint ezt az ember hinné.

Például Vera tökéletesen megtanult magyarul, ami Antira nem jellemző.

Igaz, Antit a szlovák sem érdekelte a kamaszkoron túl sokáig. Anti azt mondta, mindegy, hogy milyen nyelven fejezed ki magad. A matematika a fontos, nem a nyelv. „Én – mondta Anti – az angol nyelvet tartom a legtökéletesebb nyelvnek. Sajnálom, hogy nem angolnak születtem.” A matematikának az angol nyelv felel meg a legjobban, mondta olyan meggyőződéssel, hogy az már a rögeszme szintjéig elért.

Vera viszont sokszor megfajthetetlen rejtély marad a számomra, holott a feleségem volt.

Vera megvetette a rosszat, de a jóról meglehetősen zavaros fogalmai voltak, jobban mondva, elég dogmatikusak. Mintha csak az iskolában tanulta volna meg (a hittanórán nem, mert az apja ellenezte, hogy hittanra járjon, naná, hogy is járhatott volna hittanra egy kommunista lánya). Jó az, ami jó. De mi a jó? Ezt a kérdést sohasem tette fel Vera. Jó az, ami jót tesz másoknak. Tehát ha berúg valaki (mondjuk Tocsek), az helytelen, tehát rossz. Ki kell javítani. De Tocseknek jót tesz, ha olykor berúg. Ami jó Tocseknek, az nem jó Verának. Akkor mi is a jó?

Vera már nem gondolt ilyesmire, és ezért sokszor összevesztek Antival. A hetvenes évek elején Tocsek, miután nem tudta megoldani a válságba jutott élete számos kérdését, naponta berúgott. Vera pedig, Antival ellentétben, komolyan aggódott apja egészsége miatt. Egyszer Tocsek két napra eltűnt, s Vera addig kereste, amíg végül is megtalálta Dúbravkában, vadidegen emberek közt. Akkor már három napja nem volt józan, viszont jól érezte magát. Vera iszonyú dühös lett.

Végül is rendőrökkel vitette haza az apját, és megeskette, hogy többé nem rúg be, és minden este hazamegy. Tocsek meg is ígérte, de az ígétét nem tartotta be. Fél évig tartott ez a huzavona. Fél év után, mint valami betegség, elmúlt. De nem Verának a jóról tartott előadásai mentették meg Tocseket, hiába hitte olyan büszkén. Anti kinevette.

Olyan vagy, mint Szent Teréz, vagy kicsoda? Azt hiszed, hogy az apád rád hallgatott? Fenét hallgatott rád. Ő csak saját magával törődik.

Te pedig úgy érzed, mintha nem is az apád lenne – válaszolt Vera, és nem tudta, hogy miért ez a nagy türelem benne. Mert legszívesebben pofon vágta volna Antit.

Igen. Ez pontos. Tulajdonképpen sosem éreztem úgy, hogy az apám lenne. És ez nem cinizmus. Lehet, hogy nem is ő tehet róla. Amióta ismerem, elválaszt tőle valami. – Elmosolyodott. – Talán én vagyok az ő antitézise.

Erre már Vera is elnevette magát.

Hogy milyen hülyeséget tudsz te összehordani...!

Igen, tulajdonképpen elég jó testvérek voltak, jóllehet szinte alig volt valami, amiben egyetértettek volna. Talán a „szeretben”.

Mert rendszeresen összevesztek, de az összeveszés végén megállapították, hogy jó testvérek, semmiben se értenek egyet, de legalább szeretik egymást. Ezt Lőrinc is nehezen tudta megérteni. Ha valami kifogása volt Antival szemben, Vera rögtön Anti oldalára állt, olykor a logikának bukfcencet ejtve. Ez viszont nem vonatkozott az apjával, Tocsekkal szemben. Vera sajnálta az apját, de mindig volt a számára egy mentő gondolata: hogy nem bírja az egyedüllétet, hogy meghasonlott önmagával, hogy lassan a legjobb barátaiából is ellenséget csinál, stb. Vera anyja még különösebb eset volt. Negyvenéves korára teljesen megőrült. Egy klinikán töltötte a fél életét. Ott rendbe szedték, néhány hónapra kiengedték, aztán újra a klinika. Mint egy falióra. Normális volt, mert fölhúzták, és normálisan működött, amíg le nem járt az ideje. Aztán a klinikán újra fölhúzták, rendbe tették, stb. Ez három-négy hónapig működött. Normálisan járt-kelt, bevásárolt, főzött, néha nagyokat nevetett, és az Istent nem emlegette. Vera abból sejtette, hogy lejárt a harmadik vagy negyedik hónap, hogy Istent egyre gyakrabban emlegette, és végül csak Isten volt, ami Antit az örületbe taszította és Tocseket megerősítette abban, hogy a volt felesége már nem normális volt akkor, amikor feleségül vette. De, sajnos, nem vette észre.

Tocseknek az Istenhez való viszonya egyszerűbb volt, és mégis, bizonyos tekintetben, bonyolultabb Antiénál és Veráénál, mert változott. Az ember sosem tudta, legalábbis Lőrinc nem, hogy hányadán áll vele, tudniillik az Istennel. Egyszer – Verával voltak kettesben nála – elárulta, hogy milyen gondolatok foglalkoztatják az utóbbi időben. Azt mondta:

Az apám hitt Istenben, én azonban juszt is nem hittem, mert okosabbnak tartottam magamat az apámnál. Azóta rájöttem, hogy ez óriási tévedés volt. Most hiszek Istenben, hiszen ő vezérli a gondolataimat. De mindig úgy vezérli, ahogy én akarom – tette hozzá nem kis rosszindulattal.

Vagyis hitt is, meg nem is hitt? Lőrincet egy fogas kérdés tartotta sakkban: milyen az ő, a Tocsek istenképe? Mert az istentagadásból egy jelentős lépést tett Isten elfogadása felé.

Viszont nem emlegette Juditot, mintha nem is létezett volna. Nos, ennyire kiírni magából az ex-feleségét, hangsúlyozta Lőrinc, ez nem keresztényi dolog. Ráadásul az asszony beteg volt, betegeknek pedig segíteni illik, még ha az a segítség nem is ér sokat. Tocsek viszont minden Juditra illő célzást elengedett a füle mellett. Másról kezdett el beszélni. Mondjuk az időjárásról. Vagy az influenzáról, mert éppen influenzás beteg volt a szomszéd. Vagy a futballról, mert éppen nyert a Fradi, vagy éppen kikapott. Szóval ennyi, morogta Lőrinc, az ő akarta Isten lehetőleg mindenben megfelelt az ő akaratának. Antit csak szidta, de azért, hogy ritkán látogatja őt, és ha mégis eljön, tíz perc alatt összevesznek. „Lehet, hogy matematikai zseni, de úgy viselkedik, mint egy kamasz srác. Soha nem lesz felnőtt” – mondta egyszer indulatosan. Lőrinc megvonta a vállát. „Lehet, hogy igaza volt. Lehet, hogy nem. A matematikai zsenik más emberek, mint a szokványos ember. Egészen másképp jár az eszük, gondolom én. Persze lehet, hogy végképp nincs igazam. Elvégre én nem vagyok matematikai zseni.”

Szóval egy szó mint száz, Vera volt a kedvence, mert a legmegátalkodott figura is egy kedvenctet mindig talál. Ő pedig nem volt megátalkodott figura. Inkább, ha szabad ezt mondania, inkább áldozat, de ehhez az áldozattá váláshoz neki is volt némi köze. Vera ezt átlátta. Jóval finomabban gondolkodott, mint Anti, aki – hiába volt matematikai zseni – csupán két pólust vett számításba, legalábbis az apját illetően: jó vagy pedig rossz. És Anti általában, az apját illetően, a rosszra tette a hangsúlyt – mintegy eleve rossz volt, amit az apja csinált, függetlenül attól, hogy, történetesen, jó szándékkal cselekedett. „Rossz a kiindulópontja” – hangoztatta fennhéjázón. Hogy miért rossz, ezzel adós maradt.

Egy évig tartott, amíg megismertem a Tocsek családot, a maga bonyolult viszonyaival. De Vera a segítségemre volt. Az egész Tocsek családban, az embergyűlölő Tocseken, a pszichopata ex-feleségen és a cinikus Antin kívül Vera volt az, akinek megmaradt a paraszti esze.

Mindig azon töprengtem, hogy lehetőleg ne bántson senkit sem. Előtte bátran kinyílhattam. Talán az egyetlen nő volt (a férfiakat nem számolom ide), aki előtt bátran beszélhettem.

Nos, Petráról volt szó. Lőrinc most először árulta el az elbeszélőnek, hogy hogyan történt az első házassága, most Párizsban, a rue de Bac-on. Az első házasságáról sosem beszélt. Tabunak tekintette.

Még az elbeszélőnek sem, csupán célozgatott, ha rosszkedve volt. A rue de Bac-on viszont más volt a helyzet. Most már emigráns volt, persze afféle önkéntes emigráns, de nem világpolgár. Az elbeszélő sejtette, hogy Petráról csak itt lehet beszélni, idegen földön, ott-honi viszonyoktól és zűrzavaroktól mentesen. Petra, Lőrinc emigrálása végett, végleg átköltözött a múltba. Ez a felismerés új irányt adott Lőrincnek, végre a szabadság irányát.

■ **Grendel Lajos** (1948, Léva): Kossuth-díjas író, a pozsonyi Comenius Egyetem tanára, a Kalligram Kiadó egyik alapítója. Számos magyar, szlovák és közép-európai irodalmi díj birtokosa. Pozsonyban él. Életműsorozata a Kalligram Kiadónál jelenik meg.